

“Prosessin raskain osuus oli taistelu Suomen viranomaisten kanssa”

**Kysely sijaissyntytysjärjestelyjä
harkitseville, järjestelyissä oleville ja
niillä lapsen saaneille suomalaisille**

2025

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Kyselyn toteutus ja aineisto	3
3. Vastaajien elämäntilanteet ja prosessiin lähteminen	4
3.1 Syyt harkita sijaissynnytyjärjestelyjä	4
3.2 Prosessiin lähtemistä estävät tekijät	4
3.3 Kohdemaat ja niiden valinta	6
4. Sijaissynnytyksen eteneminen	7
4.1 Prosessin eteneminen ja kesto	7
4.2 Prosessia sujuvoittaneet tekijät	10
4.3 Prosessin aikana ilmenneet haasteet	12
4.4 Mitä prosessi vaatii?	16
5. Toiveet ja tarpeet sijaissynnytykseen liittyen	17
5.1 Tiedontarpeet	17
5.2 Tuentarpeet	19
5.3 Toiveet	20
6. Pohdinta ja johtopäätökset	23
Lähteet	29

Sijaissynnytyssanasto

Aiotut vanhemmat: Henkilöt, jotka toivovat lasta sijaissynnytyjärjestelyiden avulla ja ovat sijaissynnytyksprosessissa.

Apostolointi: Toimenpide, jossa kohdemaan julkinen notaari varmentaa kohdemaan viranomaisen asiakirjan oikeaperäisyyden Suomen viranomaista varten.

Ei-kaupallinen sijaissynnytyks: Sijaissynnyttäjä toimii sijaissynnyttäjänä vapaasta tahdostaan ilman palkkiota. Ei-kaupallista sijaissynnytyksistä kutsutaan myös altruistiseksi sijaissynnytykseksi.

Itsellinen: Henkilö, joka toivoo lasta yksin.

Kaupallinen sijaissynnytyks: Kaupallisissa sijaissynnytyksjärjestelyissä sijaissynnyttäjälle ja/tai välittäjälle maksetaan sijaissynnytyksestä palkkio.

Luovuttaja: Henkilö, joka luovuttaa sukusolujaan, jotta joku muu voisi saada toivomansa lapsen.

Notarisointi: Toimenpide, jossa Suomen julkinen notaari toteaa jonkin kohdemaan asiakirjan tai siinä olevan allekirjoituksen aidoksi.

Palveluntarjoaja: Kaupallinen taho, joka auttaa aiottuja vanhempia maksua vastaan ja koordinoi yleensä koko sijaissynnytyksprosessia.

Sateenkaaripari: Tässä raportissa sateenkaaripari-termillä viitataan muihin kuin naisen ja miehen muodostamiin parisuhteisiin.

Sijaissynnytyksjärjestely: Järjestely, jossa henkilö (sijaissynnyttäjä) saatetaan raskaaksi ja hän synnyttää lapsen siten, että järjestelyn tarkoituksena on luovuttaa lapsi synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai henkilöiden (aiotut vanhemmat) kasvatettavaksi.

Sijaissynnytyksen kohdema: Sijaissynnytyksiin tähtäävät hedelmöityshoidot on Suomessa kielletty hedelmöityshoitolaissa. Osa lasta toivovista lähtee toteuttamaan sijaissynnytyksjärjestelyjä toiseen maahan, josta kirjoitetaan tässä raportissa sijaissynnytyksen kohdemaana.

Sijaissynnytyksprosessi: Tässä raportissa viittaamme sijaissynnytyksprosessiin, joka alkaa yleensä harkinta-ajan jälkeen yhteydenotosta palveluntarjoajaan tai sijaissynnytyksjärjestelyitä hoitavaan klinikkaan ja päättyy onnistuessaan lapsen syntymiseen sekä aiottujen vanhempien vanhemmuuden vahvistamiseen.

Sijaissyntyjä: Henkilö, joka saatetaan raskaaksi ja joka synnyttää lapsen siten, että järjestelyn tarkoituksena on luovuttaa lapsi synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai henkilöiden (aiotut vanhemmat) kasvatettavaksi.

Takuuohjelma: Palveluntarjoajat tarjoavat takuuohjelmia, joissa tietyn summan maksamalla sijaissyntyprosessin eri vaiheet toistetaan, kunnes lapsi lopulta syntyy.

1. Johdanto

Sijaissynnytys on järjestely, jossa henkilö (sijaissynnyttäjä) saatetaan raskaaksi ja hän synnyttää lapsen siten, että järjestelyn tarkoituksena on luovuttaa lapsi synnytyksen jälkeen toisen henkilön tai henkilöiden (aiotut vanhemmat) kasvatettavaksi.

Sijaissynnytyjärjestelyssä voidaan käyttää mahdollisen aiotun äidin munasoluja, luovuttajan munasoluja tai sijaissynnyttäjän omia munasoluja. Usein munasolut hedelmöitetään mahdollisen aiotun isän siittiöillä, mutta hedelmöityksessä voidaan käyttää myös luovutettuja siittiöitä. Sijaissynnytyjärjestelyissä munasolut hedelmöitetään usein koeputkessa hedelmöityshoitoklinikalla. Syntyvän lapsen geenit voivat siis tulla kahdelta aiotulta vanhemmalta, toiselta aiotulta vanhemmalta ja luovuttajalta tai toiselta aiotulta vanhemmalta ja sijaissynnyttäjältä. Geenit voivat myös tulla itselliseltä aiotulta vanhemmalta ja luovuttajalta, itselliseltä aiotulta vanhemmalta ja sijaissynnyttäjältä, kahdelta luovuttajalta tai luovuttajalta ja sijaissynnyttäjältä. Kyselyn vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että ulkomailta toteutetuissa kaupallisissa sijaissynnytyjärjestelyissä käytetään luovuttajan sukusoluja, jos sukusolut eivät tule kahdelta aiotulta vanhemmalta.

Sijaissynnytyjärjestelyt voivat olla joko kaupallisia tai ei-kaupallisia. Kaupallisissa sijaissynnytyjärjestelyissä sijaissynnyttäjälle ja/tai välittäjälle maksetaan sijaissynnytyksestä palkkio. Ei-kaupallisessa eli altruistisessa sijaissynnytyksessä sijaissynnyttäjä toimii sijaissynnyttäjänä vapaasta tahdostaan ilman palkkiota. Tyypillisesti ei-kaupallisessa sijaissynnytyksessä synnyttäjä on aiottujen vanhempien lähipiiriin kuuluva henkilö, kuten sisko, äiti tai ystävä. Kaupallisissa sijaissynnytyjärjestelyissä sijaissynnyttäjä on puolestaan usein aiotuille vanhemmille entuudestaan tuntematon. Kaupallisten ja ei-kaupallisten sijaissynnytysten välistä rajaa hämärtävät maksut, joilla korvataan sijaissynnyttäjälle hänelle järjestelystä aiheutuvat ylimääräiset kustannukset. Näitä ovat esimerkiksi lääkärinpalkkiot, äitiysvaatteet, mahdolliset lisäravinteet, raskaudenaikaiset ansionmenetykset tai raskauteen ja synnytykseen liittyvä kipu ja haitta. Ei-kaupallisiin sijaissynnytyjärjestelyihin liittyvän haittakorvauksen ja kaupallisiin sijaissynnytyjärjestelyihin liittyvän palkkion välistä rajanvetoa on vaikea määritellä.

Hedelmöityshoitoihin perustuvat sijaissyntyysjärjestelyt kiellettiin Suomessa vuonna 2007 hedelmöityshoitolain tullessa voimaan. Laki kieltää hedelmöityshoitojen antamisen tilanteessa, jossa on syytä olettaa, että lapsi annetaan adoptioon. Sijaissyntyysjärjestelyt lukeutuvat tällaiseksi tilanteeksi. Hedelmöityshoitojen antaminen on Suomessa kielletty myös sellaisissa tilanteissa, joissa sijaissyntyysjärjestely olisi tarkoitus toteuttaa ulkomailla. Ulkomaille sijaissyntyysjärjestelyihin lähtemistä ei ole kielletty tai säädelty Suomen laissa.

Ennen hedelmöityshoitolain voimaantuloa vuonna 2007 sijaissyntytykset olivat Suomessa mahdollisia. Sijaissyntyysjärjestelyihin oli ryhdytty 1990-luvulta lähtien noin kahdessakymmenessä tapauksessa. Sijaissyntyysjärjestelyillä syntyi Suomessa noin kymmenen lasta ennen hedelmöityshoitolain voimaantuloa. (Söderström-Anttila ym. 2009.)

Sijaissyntyysjärjestelyjä ja niiden vaikutuksia eri osapuoliin on tutkittu verrattain vähän. Eräs systemaattinen katsaus kävi läpi 55 englanninkielistä ja pohjoismaisilla kielillä tehtyä sijaissyntytyä käsittelevää tutkimusta. Systemaattisen katsauksen mukaan suurin osa sijaissyntyysjärjestelyistä toteutettiin onnistuneesti, ja suurimmalla osalla sijaissyntyttäjiä ei ollut juurikaan vaikeuksia irrottautua vauvasta synnytyksen jälkeen. Tutkimusten mukaan ei ole näyttöä siitä, että sijaissyntyysjärjestelyistä olisi haittaa syntyvälle lapselle. (Söderström-Anttila ym. 2016.) Toinen systemaattinen katsaus puolestaan kävi läpi 47 tutkimusta, jotka oli toteutettu 12 eri maassa. Tutkimukset tarkastelivat pääosin kaupallisia sijaissyntyysjärjestelyjä. Katsauksen mukaan sijaissyntyttäjän ja aiottujen vanhempien kokemukset olivat pääosin positiivisia. Sijaissyntyysjärjestelyihin osallistuvat kohtasivat haasteita pääasiassa niissä tapauksissa, joissa järjestelyt toteutettiin ulkomailla. Aiotut vanhemmat kohtasivat juridisia haasteita palatessaan ulkomailta kotimaahan sijaissyntytyksen jälkeen. (Kneebone ym. 2022.)

Sijaissyntyysperheitä Isossa-Britanniassa seuranneen pitkittäistutkimuksen mukaan sijaissyntyysperheiden perhesuhteet ovat pääsääntöisesti yhtä hyviä tai parempia kuin ”luonnollisesti” lapsia saaneiden perheiden (Golombok 2020). Sijaissyntytyksellä syntyneet lapset vaikuttavat useimmiten suhtautuvan syntytarinaansa neutraalisti tai positiivisesti (Jadva ym. 2023, Golombok 2020).

2. Kyselyn toteutus ja aineisto

Simpukka ry toteutti anonyymien verkkokyselyjen syksyllä 2024 sijaissynnytyjärjestelyjä harkitseville, sijaissynnytyjärjestelyissä oleville sekä sijaissynnytyjärjestelyillä lapsen saaneille. Kyselyyn vastattiin anonyymilla Surveypal-lomakkeella, joka oli auki 6.8.–10.9.2024. Kysely sisälsi kuusi taustatietokysymystä sekä 15 sijaissynnytyksprosessiin sekä siihen liittyviin tiedon- ja tuen tarpeisiin liittyvää kysymystä.

Kyselyn laativat Simpukka ry:n toiminnanjohtaja Piia Savio, erityisasiantuntija Jenni Huhtala sekä järjestöyöntekijä Vilma Väyrynen. Kyselyaineiston analysoinnista ja raportoinnista vastasi Vilma Väyrynen.

Kyselyyn tuli 63 vastausta, joista kuusi rajattiin pois tämän raportin aineistosta siitä syystä, että vastaaja ei kuulunut kyselyn kohderyhmään. Tämän raportin aineistona toimii siis 57 kyselyvastausta sijaissynnytyjärjestelyjä harkitsevilta tai harkinneilta, sijaissynnytyjärjestelyissä olevilta sekä sijaissynnytyjärjestelyillä lapsen saaneilta vastaajilta. Aineistoon lukeutuvista vastaajista 12 oli saanut lapsen sijaissynnytyjärjestelyillä, neljä oli sijaissynnytyksprosessissa ja 41 harkitsi tai oli harkinnut sijaissynnytyjärjestelyihin hakeutumista.

Vastaajista 39 oli naisia, 15 miehiä ja kolme ilmoitti sukupuolekseen muu. Vastaajista 1,5 % (N1) oli alle 20-vuotiaita, 23 % (N13) oli 21–30-vuotiaita, 49 % (N28) oli 31–40-vuotiaita, 23 % (N13) oli 41–50-vuotiaita ja 3,5 % (N2) oli yli 51-vuotiaita. Elämäntilanteesta kysyttäessä 65 % (N37) ilmoitti olevansa naisen ja miehen muodostamassa parisuhteessa, 17,5 % (N10) oli sateenkaarevassa parisuhteessa, 15 % (N9) kertoi olevansa itsellinen ja 1,5 % (N1) ei halunnut vastata elämäntilannetta koskevaan kysymykseen. Yksi vastaaja kertoi olevansa naisen ja miehen muodostamassa parisuhteessa, mutta toivovansa lasta itsellisenä.

3. Vastaajien elämäntilanteet ja prosessiin lähteminen

3.1 Syyt harkita sijaissynnytysjärjestelyjä

Kyselyn vastaajat harkitsivat tai olivat päätyneet sijaissynnytysjärjestelyihin monista erilaisista syistä. Yleisin syy nais-miesparien kohdalla oli kohduttomuus. Osalla vastaajista kohduttomuus oli synnynnäistä, osa oli käynyt läpi kohdunpoiston. Toiseksi yleisin syy nais-miesparien kohdalla olivat muut terveydelliset syyt, kuten gynekologiset sairaudet, joiden takia raskautta ei suositeltu. Osalla vastaajista raskautumisen esteenä oli korkea ikä. Moni vastaaja oli käynyt läpi pitkät ja raskaat hedelmöityshoidot, jotka olivat päättyneet tuloksettomina. Muutama vastaaja kertoi harkitsevansa sijaissynnytysjärjestelyjä synnytyspelon takia. Miesparien ja itsellisten miesten kohdalla keinot lapsitoiveen toteuttamiseksi ovat ylipäättään hyvin rajalliset.

Sijaissynnytysjärjestelyjä harkitsevat ja niihin päätyneet pitivät sijaissynnytystä itselleen parempana vaihtoehtona kuin esimerkiksi adoptiota tai kumppanuusvanhemmuutta. Vastauksissa näkyi vahva toive ”*biologisesti mahdollisimman omasta*” lapsesta, eli siitä, että lapsella olisi vanhempien tai edes toisen vanhemman kanssa samat geenit. Myös adoptioon liittyvät haasteet, kuten epävarmuus, pitkä odotus sekä lapsen mahdollinen traumatausta olivat saaneet monet pitämään sijaissynnytystä adoptiota parempana vaihtoehtona. Eräs vastaaja mainitsi kumppanuusvanhemmuuden mahdollisuudesta, mutta totesi, etteivät he puolisonsa kanssa halua ”*jakaa*” lasta muiden vanhempien kanssa.

3.2 Prosessiin lähtemistä estävät tekijät

Kyselyn vastaajat toivat esiin lukuisia syitä, jotka estävät lähtemästä sijaissynnytysjärjestelyihin. Monet heistä totesivat, että se, ettei sijaissynnytysjärjestelyjä voi toteuttaa Suomessa, estää prosessiin lähtemisen. Ulkomaille prosessiin lähtemisessä vastaajia mietityttivät ainakin välimatkat, prosessin hoitaminen vieraalla kielellä, sopimusten vaikeaselkoisuus sekä globaalit haasteet, kuten koronapandemia ja Venäjän Ukrainassa käymä hyökkäyssota. Ulkomaiset sijaissynnytysprosessit ovat hyvin kalliita, ja kyselyn perusteella taloudelliset seikat ovatkin yksi suurimmista sijaissynnytysjärjestelyihin lähtemistä estävistä tekijöistä. Suuri osa vastaajista mainitsi kyselyssä estävänä tekijänä prosessin korkeat

kustannukset. Myös oma taloudellinen tilanne sekä työpoissaoloista johtuvat ansionmenetykset estävät sijaissynnytysprosesseihin hakeutumista.

Taloudellisten seikkojen lisäksi useat vastaajat kertoivat tiedon puutteen estävän heitä lähtemästä sijaissynnytysjärjestelyihin. Vastaajien mukaan tietoa siitä, miten prosessiin lähdetään, mitä se vaatii sekä miten prosessissa tulisi edetä, on huonosti saatavilla. Sijaissynnytysjärjestelyihin lähtemistä estää myös tiedonpuute prosessiin liittyvistä riskeistä sekä byrokraattisesta prosessista, joka liittyy lapsen kanssa Suomeen palaamiseen, lapsen rekisteröintiin sekä vanhemmuuden vahvistamiseen. Monet vastaajat kokivat, että sijaissynnytysjärjestelyjen toteuttaminen ulkomailla on monimutkaista sekä työlästä ja vaatii paljon perehtymistä sekä selvittelyä eikä heillä ole siihen tarvittavia resursseja. Jotkut vastaajat kertoivat, ettei heillä ole prosessin vaatimia ajallisia resursseja esimerkiksi urahaaveiden vaatiman ajallisen panostuksen vuoksi. Eräs vastaaja mainitsi estävänä tekijänä prosessin vaatimat poissaolot töistä sekä töiden järjestelyn.

Ulkomaisiin sijaissynnytysjärjestelyihin liittyy kyselyn vastausten perusteella myös monenlaisia epävarmuuksia, huolia ja pelkoja. Nämä liittyivät sekä prosessiin ulkomailla että prosessiin loppuun saattamiseen Suomessa. Useat vastaajat kertoivat, että ulkomaille prosessiin lähtemiseen liittyy epäilyksiä ja pelkoja. Eräs vastaaja kertoi, että ulkomaille lähtemisessä pelottaa mahdollinen huijatuksi tuleminen ja rahojen menettäminen. Lisäksi ulkomaille prosessiin lähtemisessä huolta ja epävarmuutta aiheuttivat vieras lainsäädäntö, vieraat hedelmöityshoitoklinikat, epävarmuus terveydenhuollon laadusta sekä vieras kulttuuri. Osaa vastaajista huoletti myös sijaissynnyttäjän mahdollinen hyväksikäyttö sekä epävarmuus sijaissynnyttäjän terveydestä ja hyvinvoinnista.

Suuri osa vastaajista mainitsi prosessin loppuun saattamisen Suomessa sekä Suomen viranomaisten toiminnan aiheuttavan heissä huolta ja epävarmuutta. Huolet liittyivät etenkin siihen, miten lapsen saa tuotua Suomeen, miten lapselle saa Suomen kansalaisuuden sekä miten vanhemmuuden vahvistaminen onnistuu Suomessa. Vastaajat olivat hyvin epävarmoja siitä, saisivatko he viranomaisilta apua ja tukea edellä mainituissa kysymyksissä. Sijaissynnytysjärjestelyihin lähtemistä estävänä tekijänä mainittiin myös viranomaisten haluttomuus auttaa ja neuvoa byrokraattisessa prosessissa ennen lapsen syntymää sekä psyykkisen tuen puute.

3.3 Kohdemaat ja niiden valinta

Kyselyn perusteella Suomesta lähdetään sijaissynnytysjärjestelyihin hyvin moniin eri kohtemaihin Eurooppaan sekä Euroopan ulkopuolelle. Vastaajista sijaissynnytysjärjestelyillä lapsen saaneet olivat toteuttaneet järjestelyt Yhdysvalloissa, Kolumbiassa, Ukrainassa, Georgiassa, Albaniassa, Venäjällä sekä ennen vuoden 2007 hedelmöityshoitolain voimaantuloa Suomessa. Vastaushetkellä sijaissynnytysjärjestelyissä olevat olivat prosessissa Yhdysvalloissa, Kolumbiassa, Georgiassa sekä Kreikassa. Vastaajista ne, jotka vasta harkitsivat sijaissynnytysjärjestelyihin lähtemistä harkitsivat kohtemaista Ukrainaa, Yhdysvaltoja, Georgiaa, Balkanin maita, Viroa tai Venäjää. Lisäksi yksi vastaaja, jonka puoliso oli sellaisen EU-maan kansalainen, joka sallii sijaissynnytysjärjestelyt maan kansalaisille, kertoi heidän toteuttavan sijaissynnytysjärjestelyt kyseisessä EU-maassa.

Sijaissynnytysjärjestelyjen kohtemaan valintaan vaikuttavat kyselyn perusteella erityisesti prosessin hinta kyseisessä maassa, maan etäisyys Suomesta, matkustamisen helppous sekä kohtemaan lainsäädäntö. Muita kyselyssä raportoituja kohtemaan valintaan vaikuttavia tekijöitä olivat muun muassa kohtemaan kieli, kulttuuri sekä turvallisuus. Useat vastaajat kertoivat Venäjän hyökkäyssodan Ukrainassa estäneen prosessiin hakeutumisen Ukrainaan. Vastaajat kertoivat myös hoitojonojen tai prosessin oletetun keston, prosessin sujumuuden ja luotettavuuden, sairaanhoidon tason sekä takuuohjelman saatavuuden vaikuttavan kohtemaan valintaan. Takuuohjelma tarkoittaa usein käytännössä sitä, että tietyn summan maksamalla sijaissynnytysprosessin vaiheet toistetaan niin kauan, että lapsi lopulta syntyy.

Eräs vastaaja kertoi, että kohtemaan valintaan vaikuttavat merkittävästi mielikuvat maasta sekä sijaissynnytysprosessista siellä. Erään vastaajan kohdalla hyvien kokemusten kuuleminen tietyistä kohtemaista oli vahvistanut kyseisen maan valitsemista, ja toisen vastaajan kohdalla valintaa olivat vahvistaneet paikalliset ystävät. Miesparien kohdalla valintaan vaikutti mahdollisten kohtemaiden vähäisyys, sillä jotkin kohtemaat tarjoavat sijaissynnytysjärjestelyjä esimerkiksi vain naimisissa oleville nais-miespareille.

Sijaissynnytyksen kohtemaan valinnassa vaikuttavat kyselyn perusteella vahvasti myös eettiset kysymykset. Sijaissynnytysjärjestelyihin lähtevät haluavat varmistaa, että kaikkien osapuolten, eli aiottujen vanhempien, sijaissynnyttäjän, mahdollisen sukusolujen luovuttajan

sekä tulevan lapsen oikeudet toteutuvat. Vastaajille oli tärkeää esimerkiksi se, miten vanhemmuus määritellään sekä mahdollisuus kumota sijaissynnyttäjän äitiys. Osa vastaajista koki tärkeäksi sen, että munasolujen luovuttaja olisi eri henkilö kuin sijaissynnyttäjä, osa puolestaan sen, että suhteen luominen sijaissynnyttäjään olisi mahdollista. Tulevan lapsen kannalta tärkeäksi koettiin mahdollisuus saada tietää sukusolujen luovuttajan henkilöllisyys sekä se, että lapsi saa syntyessään kohdemaan kansalaisuuden. Kansalaisuuden saaminen vaikuttaa lapsen oikeuteen maan terveydenhuoltoon, passin saamiseen ja voi nopeuttaa lapsen kanssa Suomeen palaamista.

Vastaajat kehuivat erityisesti Yhdysvaltojen sijaissynnytyislainsäädäntöä selkeäksi. Prosessin hinta on tosin Yhdysvalloissa korkea, mikä esti osaa vastaajista hakeutumaan sijaissynnytyjärjestelyihin kyseiseen kohdemaahan.

4. Sijaissynnytyksen eteneminen

4.1 Prosessin eteneminen ja kesto

Tämän kyselyn vastausten perusteella sijaissynnytyksessä kuuluu yleensä seuraavia vaiheita: sijaissynnytyjärjestelyjen harkinta sekä tiedon etsiminen, hedelmällisyystestien tekeminen, klinikoiden ja palveluntarjoajien kartoittaminen, sopimuksen allekirjoittaminen klinikan tai palveluntarjoajan kanssa, mahdollisen sukusolujen luovuttajan valinta, sukusolujen keräykseen valmistelevat hormonihoidot, sukusolujen keräys kohdemaassa ja alkuiden luominen. Prosessiin kuuluvat myös sijaissynnyttäjän valinta, alkionsiirto, raskaus, matkustaminen kohdemaahan lapsen syntymää varten, passin hankkiminen lapselle, paluu Suomeen lapsen kanssa, lapsen rekisteröinti ja henkilötunnuksen hakeminen (DVV), kansalaisuuden hakeminen (Migri), yhden vanhemman vanhemmuuden vahvistaminen sekä mahdollisen toisen vanhemmuuden vahvistaminen adoption kautta.

Sijaissyntytyksen prosessin eteneminen

Prosessiin valmistautuminen	<ul style="list-style-type: none"> • Harkinta ja tiedon etsiminen • Oman hedelmällisyyden selvittäminen • Klinikoiden ja palveluntarjoajien kartoittaminen ja sopimuksen teko
Sijaissyntytyksen järjestelyt	<ul style="list-style-type: none"> • Mahdollisen sukusolujen luovuttajan valinta tai sukusolujen keräykseen valmistelevat hormonihoidot • Sukusolujen keräys kohdemaassa ja alkuiden luominen • Sijaissyntyttäjän valinta ja alkionsiirto • Raskaus • Matkustaminen kohdemaahan lapsen syntymää varten
Lapsen syntymän jälkeen	<ul style="list-style-type: none"> • Passin hankkiminen lapselle • Paluu Suomeen lapsen kanssa • Lapsen rekisteröinti ja henkilötunnuksen hakeminen (DVV), kansalaisuuden hakeminen (Migri) • Vanhemmuuden vahvistaminen • Mahdollisen toisen vanhemmuuden vahvistaminen adoption kautta

Suomesta ulkomaille sijaissynnytysohjelmien lähtevien prosessi on harvoin yhtä suoraviivainen kuin edellä kuvattu, ja siihen voi kuulua lukuisia muita vaiheita, muutoksia sekä epäonnistumisia. Kaksi kyselyn vastaajaa kertoi osallistuneensa ennen prosessia sijaissynnytysohjelmien käsittelevään seminaariin tai keskustelutilaisuuteen tiedon hankkimiseksi. Osa vastaajista oli matkustanut kohdemaahan tutustumaan sijaissynnytysohjelmien paikan päälle ennen sopimuksen allekirjoittamista. Joissain kohdemaissa sijaissynnytysohjelmien tarviin oikeuden lupa, joten jotkut vastaajat kertoivat ”paperitöistä”, joita he olivat joutuneet tekemään tämän luvan hakemiseksi. Lisäksi yhden vastaajan prosessiin oli kuulunut se, että ulkomailla tehdyissä hedelmöityshoidoissa luodut alkio siirrettiin sijaissynnytysohjelmien kohdemaahan.

Kuten muissakaan hedelmöityshoidoissa, sijaissynnytysohjelmien aikana kaikki alkionsiirrot eivät tuota haluttua lopputulosta, jolloin alkionsiirtoja täytyy tehdä useampi. Lisäksi sijaissynnytysohjelmien alkaneissa raskauksissa tapahtuu ajoittain keskenmenoja, kuten muissakin raskauksissa. Nämä prosessiin liittyvät epäonnistumiset johtavat usein erilaisiin muutoksiin, kuten sijaissynnyttäjän tai sukusolujen luovuttajan vaihtumiseen. Eräs vastaaja kertoi kyselyssä, että hänen kohdallaan sijaissynnyttäjää oli vaihtunut useampaan kertaan, ja toisen vastaajan kohdalla niin sijaissynnyttäjää, klinikka kuin palveluntarjoaja olivat vaihtuneet prosessin aikana. Yhdessä vastauksessa kerrottiin alkioiden loppuneen epäonnistuneiden hoitojen seurauksena, jolloin sukusolujen luovuttaja oli vaihdettu. Eräs vastaaja kertoi prosessin aikana kohdemaan vaihtuneen toiseen sekä omien sukusolujen vaihtuneen luovutettuihin sukusoluihin. Viivästyksiä sijaissynnytysohjelmien prosesseissa olivat aiheuttaneet myös koronapandemia sekä Venäjän hyökkäys Ukrainaan, minkä seurauksena sijaissynnytysohjelmien kohdemaata oli jouduttu vaihtamaan. Hedelmöityshoitoihin liittyvät epäonnistumiset ja muutokset paitsi pitkittävät sijaissynnytysohjelmien prosessia, ovat myös psyykkisesti raskaita aiotuille vanhemmille.

Kyselyn vastausten perusteella sijaissynnytysohjelmien kesto vaihtelee suuresti. Ensimmäisistä konkreettisista askelista prosessin aloittamiseksi, kuten yhteydenotosta palveluntarjoajaan voi kulua viisikin vuotta siihen, että lapsi on syntynyt ja mahdollisten molempien vanhempien vanhemmuus on vahvistettu. Sijaissynnytysohjelmaa on kuitenkin ennen prosessin aloittamista saatettu harkita jopa vuosikymmen. Sijaissynnytysohjelmien lapsen saaneilla sekä prosessissa olevilla vastaajilla oli kulunut aikaa noin puolesta vuodesta kahdeksaan vuoteen asian harkinnan aloittamisesta varsinaiseen prosessin aloitukseen, kuten

sopimuksen allekirjoittamiseen palveluntarjoajan tai klinikan kanssa. Lapsen saaneiden kohdalla prosessin aloittamisesta lapsen syntymään oli kulunut puolestaan hieman alle kahdesta vuodesta (21 kk) kahteen ja puoleen vuoteen (30 kk). Lapsen syntymän jälkeen Suomeen oli useimmissa tapauksissa päästy palaamaan noin kuukaudessa. Yhden vanhemman vanhemmuus oli kyselyn perusteella saatu vahvistettua kahden–viiden kuukauden kuluttua lapsen syntymästä, ja mahdollisen toisen vanhemman vanhemmuuden vahvistamiseen oli kulunut kolmesta kuukaudesta noin puoleentoista vuoteen (17 kk).

4.2 Prosessia sujuvoittaneet tekijät

Kyselyn vastaajien mukaan sijaissyntyprosessia sujuvoittaneita tekijöitä olivat ainakin Suomen terveydenhuollosta saatu apu ja tuki, palveluntarjoajilta saatu tieto ja tuki, suomalaisten järjestöjen tarjoama tieto ja tuki, läheisiltä ja työyhteisöltä saatu tuki, prosessin sujuvuus kohdemaassa sekä joiltakin osin Suomen viranomaisten toiminta.

Osa terveydellisistä syistä sijaissyntysjärjestelyitä harkitsevista tai niihin päätyneistä kertoi, että terveydenhuollon ammattilaiset olivat kannustaneet sijaissyntysjärjestelyjen mahdollisuuden tutkimisessa ja auttaneet heitä siinä. Lisäksi osa vastaajista kertoi, että Suomessa yksityisklinikat olivat tarjonneet hedelmällisyyttä mittaavia lääketieteellisiä testejä sekä luvanneet kirjoittaa joissakin kohdemaissa tarvittavan lausunnon siitä, ettei raskautuminen onnistu. Useat vastaajat myös kehuivat neuvolan toimintaa. Eräässä tapauksessa neuvolan ammattilaiset olivat tavanneet tulevia vanhempia epävirallisesti jo ennen lapsen syntymää ja useampi vastaaja kehui neuvolalta lapsen saamisen jälkeen saamaansa tukea, apua ja hyvää kohtelua.

Kyselyn vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että ulkomaisilta palveluntarjoajilta saatu tieto, tuki ja ohjeistus ovat sijaissyntysjärjestelyihin ulkomaille lähteille korvaamattomia. Vastaajat kuvailivat, kuinka palveluntarjoajien yhteyshenkilöt koordinoivat prosessia, antoivat apua kielimuurin ylittämiseksi sekä olivat helposti lähestyttäviä. Osan kohdalla prosessia oli helpottanut hyvä ja lämmin suhde sijaissyntyttäjän kanssa.

Kyselyyn vastanneet miesparit kertoivat saaneensa epävirallista tukea ja neuvontaa sateenkaariperheiden perhejärjestö Sateenkaariperheet ry:ltä ja eräs vastaaja kertoi

Lapsettomien yhdistys Simpukka ry:n jakaman tiedon olleen empaattista ja saavutettavaa. Lisäksi osa vastaajista kertoi puolisolta, perheeltä, ystäviltä sekä työyhteisöltä saadusta tuesta ja sen merkityksellisyydestä.

Vanhempani halusivat osallistua tukemalla taloudellisesti, ja toki henkisesti. Ystäviltä saimme valtavasti tsemppiä ja henkistä tukea. Olemme kertoneet heille avoimesti taustasta ja lapsettomuuden haasteesta, joten moni eli prosessissa mukana. Sekä minun että mieheni työpaikka ja etenkin lähin esimies ja lähimmät kollegat olivat myös uskomattomat kannustavia ja avuliaita. Meillä on ollut todella onni, että on ollut niin paljon kannustavia ihmisiä lähellä matkan läpi.

Prosessia sujuvoittavia tekijöitä kohdemaassa ovat kyselyn perusteella ainakin juridisen prosessin selkeys, toimiva terveydenhuolto ja inhimillinen kohtaaminen sekä sujuva yhteydenpito hedelmöityshoitoklinikan kanssa. Yhdysvalloissa sijaissyntyysjärjestelyissä olleet vastaajat kehuivat maan sijaissyntyslainsäädäntöä ja -prosessia sujuvaksi. Eräs vastaaja puolestaan kertoi, että Kolumbiassa byrokratia toimi hyvin, paperit järjestyivät helposti, maasta poistuminen oli vaivatonta ja klinikalta joku oli aina apuna byrokratian hoitamisessa. Myös Kolumbian terveydenhuolto ja ystävällinen ja empaattinen kohtaaminen maassa saivat kehuja.

Kyselyn vastauksissa oltiin pääsääntöisesti hyvin kriittisiä Suomen viranomaisten toimintaa kohtaan kysymyksissä, jotka koskivat lapsen kanssa Suomeen palaamista, lapselle kansalaisuuden hakemista sekä vanhemmuuden vahvistamista. Osa vastaajista kertoi kuitenkin Suomen viranomaisten toiminnan sujuvoittaneen edellä mainittuja prosesseja joiltakin osin. Erään vastaajan mukaan viranomaiset olivat neuvonneet prosessissa mahdollisuuksien puitteissa apua kysyttäessä. Toisen vastaajan mukaan viranomaiset olivat suhtautuneet asiaan hyvin ja olleen halukkaita auttamaan. Eräs kyselyn vastaaja mainitsi kohdemaan Suomen suurlähetystön työntekijöiden olleen avuliaita, toinen kertoi Digi- ja väestötietoviraston toiminnan olleen sujuvaa, tiedottamisen hyvää sekä kohtaamisen inhimillistä. Lisäksi Maahanmuuttoviraston sekä käräjäoikeuden toimintaa kehuittiin sujuvaksi ja adoptioeuvontaa positiiviseksi kokemukseksi. Kaikkien edellä mainittujen viranomaisten toiminta sai kuitenkin myös moitteita kyselyn vastauksissa, mikä viittaa siihen, että tuen saaminen riippuu siitä, kuka yksittäinen viranomainen sattuu hoitamaan asiaa.

4.3 Prosessin aikana ilmenneet haasteet

Kyselyn vastausten perusteella sijaissynnytysprosesseissa haasteita aiheuttavat ainakin epävarmuus muiden ihmisten suhtautumisesta sijaissynnytysjärjestelyihin, prosessien korkeat kustannukset, niiden pitkä kesto, niihin liittyvä epävarmuus sekä tiedonpuute. Haasteita aiheuttivat myös Suomen viranomaistyöskentely kysymyksissä, jotka liittyvät lapsen kanssa Suomeen palaamiseen, lapselle kansalaisuuden saamiseen ja vanhemmuuden vahvistamiseen sekä lapsen synnyttyä vanhempainvapaiden järjestely.

Eräs vastaaja kertoi lapsen saamiseen liittyvän epätietoisuuden kuormittavan parisuhdetta. Osa vastaajista koki haastavaksi puhua lapsihaaveista tai sijaissynnytysprosessista läheisille tai työkavereille sijaissynnytysjärjestelyihin liitetyn stigman takia. Osa oli kohdannut negatiivisia asenteita sijaissynnytysjärjestelyjä kohtaan läheisiltä tai tutuilta.

Olemme tarkasti harkinneet kenelle kerromme tästä lähipiirissämme asian arkaluontoisuuden vuoksi. Emme tiedä miten ihmiset suhtautuvat tällaiseen prosessiin.

Vastaajien mukaan sijaissynnytysprosessissa haasteita aiheutti ylipäätään se, että prosessiin täytyy lähteä ulkomaille. Sijaissynnytysjärjestelyiden toteuttaminen ulkomailta on todella kallista, vie paljon aikaa matkustamisen takia sekä aiheuttaa stressiä ja epävarmuutta johtuen kieli- ja kulttuurieroista sekä siitä, ettei raskautta voi seurata lähietäisyydeltä. Lisäksi useampi vastaaja kertoi koronapandemian hidastaneen ja vaikeuttaneen sijaissynnytysprosessia, sillä koronarajoitusten vuoksi kohdemaihin matkustaminen oli hankalaa. Eräälle vastaajalle haasteita oli puolestaan aiheuttanut se, että sairaanhoitopiiri kielsi jo kerättyjen munasolujen luovuttamisen ulkomaille. Toisen mukaan sijaissynnytysprosessia vaikeutti se, että Suomessa korostettiin, että hedelmöityshoitojen tekeminen kohduttomalle henkilölle on laitonta, eikä perheneuvontaa tarjottu.

Sijaissynnytysprosessien korkea hinta, pitkä kesto sekä jatkuvasti läsnä oleva epävarmuus vaikuttavat aiheuttavan paljon haasteita aiotuille vanhemmille koko prosessin ajan. Vastaajien mukaan sijaissynnytysprosesseihin liittyy paljon epävarmuutta, eikä niiden aikataulua ja kokonaishintaa voi etukäteen tietää, mikä luo stressiä. Eräs vastaaja kuvaili, kuinka epävarmuutta aiheutti jännitys kohdemaan poliittisesta tilanteesta, sillä maassa oli ollut

pöydällä lakiesitys sijaissyntytysten kieltämisestä. Vastaavat kuvailivat prosessiin liittyvää epävarmuutta esimerkiksi seuraavasti:

Pelko ja epävarmuus joka kohdassa eri prosessin vaiheessa oli suurta. Vaati paljon henkistä jaksamista ja aikaa, jotta asiat etenivät ja lopulta hoituivat. Paljon muutoksia ja epävarmuutta sekä huonoa tiedottamista asioiden etenemisestä.

Sijaissyntytyksprosessissa tapahtuu lähes aina jotain odottamatonta, jota ei voi kontrolloida. Me esimerkiksi jouduimme vaihtamaan munasolun luovuttajaa neljä kertaa eri syistä, ja valitsemaltamme munasolun luovuttajalta ei lopulta tullut tarpeeksi munasoluja kahdelle spermanluovuttajalle, joten ainoastaan toinen meistä teki alkioita. Myös sijaissyntyttäjä joudutaan usein vaihtamaan. Nämä ovat kaikki rankkoja tilanteita, koska niin paljon on pelissä. Lisäksi usein henkinen sitoutuminen on jo tapahtunut, joten vastoinkäymiset voivat tuntua paljon suuremmilta.

Ulkomaisissa sijaissyntytyksprosesseissa on siis monia eri kohtia, joissa muutoksia voi tapahtua osapuolista riippumattomistakin syistä. Muutokset ovat aiotuille vanhemmille ymmärrettävästi psyykkisesti raskaita.

Useat vastaajat kuvailivat, kuinka tietoa ulkomaisista sijaissyntytyksprosesseista on saatavilla vähän ja se pitää osata etsiä itse. Osa vastaajista mainitsi, että hedelmöityshoidoista ja prosessin etenemisestä tiedottaminen kohdemaassa oli puutteellista. Useiden vastaajien mukaan Suomen viranomaiset eivät anna etukäteen mitään tietoa esimerkiksi lapsen kanssa Suomeen palaamiseen, kansalaisuuden hakemiseen tai vanhemmuuden vahvistamiseen liittyvissä asioissa. Eräs vastaaja kertoi, kuinka eräältä Suomen viranomaistaholta etukäteen neuvoa kysyttäessä ”vastaus oli, että he eivät voi neuvoa, koska sijaissyntytyks ei ole Suomessa sallittua. He sanoivat myös, että asia katsotaan sitten kun tapaus tulee heidän pöydälleen”. Vastauksissa mainittiin myös, että viranomaisilta on vaikeaa saada tietoa siitä, mitä kaikkia asiakirjoja ja missä muodossa, esimerkiksi käännettynä, notarisoituna, apostoloituna, viranomaiset tarvitsevat kohdemaasta prosessin loppuun saattamiseksi. Tiedonsaannin kerrottiin Suomessa olevan hankalaa muun muassa sen takia, etteivät eri viranomaiset tee yhteistyötä sijaissyntytyksprosesseihin liittyvissä asioissa.

Suomen viranomaistyöskentely vaikuttaisi aiheuttavan haasteita niukan tiedottamisen lisäksi muillakin tavoilla. Sijaissyntytyksprosessit ovat usein kokonaisuudessaan raskaita ja niissä voi

ilmetä hyvin monenlaisia haasteita. Useampi sijaissynnytyksellä lapsen saanut vastaaja kuvasi kuitenkin, että suurimmat ongelmat tulivat vastaan Suomen viranomaistahojen kanssa asioitaessa. Eräs kyselyn vastaaja kiteytti asian seuraavasti: ”*Raskas prosessi, mutta olemme todella onnellisia, että olemme nyt pienen pojan vanhempia. Prosessin raskain osuus oli taistelu Suomen viranomaisten kanssa.*”

Vastaajien mukaan Suomen päässä haasteita aiheuttaa se, että viranomaisilta puuttuvat täysin yhteiset käytännöt sijaissynnytysprosesseihin liittyvässä byrokratiassa: ”*Mitään käytäntöjä tai ohjeita ei varsinaisesti ole, vaan viranomaiset tekevät päätöksiä tapauskohtaisesti. Tämä on lapsen edun vastaista ja tekee prosessista hankalan ja hitaan.*”

Eräs vastaaja kertoi kyselyssä, kuinka Digi- ja väestötietovirasto (DVV) ei hyväksynyt Yhdysvaltojen laillista syntymätodistusta, johon lapsen vanhemmiksi oli merkattu kaksi isää. Asia oli kyselyn vastaushetkellä ollut käräjäoikeudessa vireillä puoli vuotta, mutta ei ollut vielä edennyt. Toinen vastaaja puolestaan kertoi, kuinka DVV oli ilmoittanut, ettei kahta isää tunnusteta vanhemmiksi. Tämä oli kyseisen perheen kohdalla johtanut siihen, että kansainvälisenä perheenä he olivat jatkaneet prosessia toisessa EU-maassa.

Eräs vastaaja kertoi, että Suomen viranomaisilla oli kestänyt kauan viedä asioita eteenpäin, ja vastausten saaminen heiltä oli kestänyt pitkään. Toisesta tuntui, että Suomen viranomaiset pitkittävät sijaissynnytysprosessien loppuunviemistä tahallaan. Osa vastaajista kertoi suoraan saaneensa huonoa kohtelua Suomen viranomaisilta: ”*Prosessin aikana tuntui välillä siltä, että saimme Suomessa toisen luokan kansalaisten kohtelua, kuin olisimme rikollisia.*” Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että prosessin etenemiseen vaikuttaa voimakkaasti asiaa käsittelevän yksittäisen viranhaltijan toiminta.

Sijaissynnytyksellä lapsen saaneiden vastauksissa toistui maininta Suomen viranomaistoiminnan pitkistä käsittelyajoista. Haasteita aiheuttaa myös se, että asian seisominen yhden viraston pöydällä vaikuttaa prosessin etenemiseen myös monella muulla taholla, kuten seuraava lainaus osoittaa:

DVV:n rekisteröinti oli todella hidasta, mikä vaikutti aivan kaikkeen (Kelaan, Migriin, käräjäoikeuteen ja vakuutuksiin) ja koko prosessin pidentymiseen. Kela ei myöntänyt vanhempainpäivärahaa ennen DVV:n rekisteröintiä. Kela ei myöntänyt lapsilisää eikä

suomalaista sosiaaliturvaa ennen kuin Migri antoi lapselle Suomen kansalaisuuden. Migriin oli kolmen kuukauden jonot. Käräjäoikeus ei voinut käsitellä huoltajuusasiaa ennen kuin DVV on rekisteröinyt lapsen. Myöhemmin käräjäoikeus ei meinannut taas hyväksyä perheen sisäistä adoptiota vaan vaati täydennyksiä useamman kerran.

Pitkät käsittelyajat vaikuttavat vastausten perusteella myös sosiaali- ja terveyspalveluiden sekä sosiaaliturvan saamiseen. Eräs lapsen saanut perhe ohjattiin turvapaikanhakijoille ja pakolaisille suunnattuun neuvolaan, toiselle ei puolestaan myönnetty äitiyspakkausta. Lisäksi useat kyselyn vastaajat kertoivat, ettei heille ollut myönnetty palkallista vanhempainvapaata tai vanhempainrahaa, koska vanhemmuutta ei ollut vielä vahvistettu. Kelan toiminnasta kerrottiin kyselyssä seuraavasti:

Kelalta tuli juuri päätös, jonka mukaan en olisi saanut olla vanhempainvapaalla keväällä ollenkaan, koska heidän tulkintansa mukaan virallinen juridinen vanhemmuuteni alkaa käräjäoikeuden päätöksen päivästä, ei takautuvasti lapsen syntymästä. He olivat siis jo maksaneet minulle viisi kuukautta vanhempainvapaata, mutta karhuavat nyt sitä takaisin. Kela myönsi minulle ensin aviomieheni lahjoittamat kolme kuukautta alkamaan siitä kun lapsi sai hetun (ei siis syntymästä). Myöhemmin he "siirsivät" ne kolme kuukautta alkamaan syntymästä, mutta samalla myönsivät minulle täydet normaalit vanhempainvapaat. Nyt Kela on myöntänyt tehneensä kaksi kertaa aikaisemmin virheen, jonka johdosta karhuavat takaisin näitä jo myönnettyjä ja maksettuja tukia.

Kela antoi väärää tietoa miten isä voi luovuttaa vanhempainvapaapäiviä ennen perheensisäistä adoptiota. Nyt Kelan kanssa riita, joka todennäköisesti päättyy käräjille.

Pitkillä käsittelyajoilla voi siis olla huomattavia vaikutuksia perheiden taloudelliseen tilanteeseen. On toki ymmärrettävää, että Suomen viranomaistahot työskentelevät omien käsittelyaikojensa sekä resurssiensa puitteissa. Toisaalta viivytykset lapsen rekisteröinnissä, kansalaisuuden saamisessa sekä vanhemmuuden vahvistamisessa asettavat perheitä kohtuuttomiin tilanteisiin ja henkisesti kuormittavan tilanteen jatkumiseen, jossa pelko lapsen menettämisestä on alati läsnä.

4.4 Mitä prosessi vaatii?

Ulkomaille sijaissynnytyjärjestelyihin lähteminen vaatii aiotuilta vanhemmilta runsaasti taloudellisia, psyykkisiä, ajallisia sekä tiedollisia resursseja. Kyselyn vastaajien mukaan sijaissynnytyksprosessia varten täytyy valmistautua huolellisesti sekä tehdä paljon taustatyötä. Tämä tarkoittaa ainakin mahdollisten kohdemaiden kartoitusta, maiden sijaissynnytyslainsäädäntöjen selvittämistä, sopivan palveluntarjoajan etsimistä, valitun palveluntarjoajan sopimusten huolellista läpikäyntiä ja ymmärtämistä sekä mahdollisten sukusolujen luovuttajien ja sijaissynnyttäjien kartoittamista ja valintaa. Lisäksi lapsen syntymän jälkeen sijaissynnytyksprosessi vaatii erään vastaajan sanoin ”*Suomen viranomaisten kanssa taistelua*” lapsen maahan tuomiseksi, tälle kansalaisuuden saamiseksi sekä vanhemmuuden vahvistamiseksi. Näiden asioiden hoitaminen vaatii useiden asiakirjojen käännettämistä ja notarisointia, lapsen rekisteröimistä Digi- ja väestötietovirastossa sekä kansalaisuuden hakemista Maahanmuuttovirastosta. Isyyden tunnustamista tulee usein hakea käräjäoikeudesta. Toisen vanhemman vanhemmuuden vahvistaminen vaatii adoptioneuvontaan osallistumisen sekä perheen sisäisen adoption. Eräs kyselyn vastaaja kuvasi sijaissynnytyksprosessin vaatimuksia seuraavasti:

Prosessin juridinen puoli vaatii itseltä paljon ymmärrystä, kykyä etsiä tietoa ja selvittää asioita etukäteen sekä olla proaktiivisesti yhteydessä eri viranomaistahoihin ja oikeuslaitokseen.

Huolellisen valmistautumisen ja tiedonhaun lisäksi ulkomaille sijaissynnytyjärjestelyihin lähteminen vaatii runsaasti aikaa ja psyykkisiä resursseja. Aiotuilla vanhemmilla kuluu sijaissynnytyksprosessissa paljon aikaa tiedonhakuun ja asioiden selvittelyyn, sijaissynnytyksen kohdemaahan matkustamiseen sekä erilaisiin paperitöihin ja Suomen viranomaisten kanssa asiointiin prosessin loppuun saattamiseksi. Kaikki tämä aika on pois esimerkiksi työelämään osallistumisesta, lapsen tulon valmistautumisesta sekä lopulta vauvan hoivaan käytetystä ajasta. Sijaissynnytyksprosessi vaatii myös pitkän keston ja ennakoimattomien yksityiskohtiensa takia paljon henkistä jaksamista sekä ”*erilaisten päätösten tekemistä sekä kykyä sietää epävarmuutta siitä, ovatko päätökset oikeita*”. Tämä kaikki aiheuttaa aiotuissa vanhemmissa suurta huolta, koska kyse on elämän kokoisesta asiasta, lapsen saamisesta.

Ulkomaisten sijaissyntyprosessien kustannukset kohoavat hyvin korkeiksi, ja siksi prosessi vaatii paljon taloudellisia resursseja. Kyselyyn vastanneista sijaissyntyksellä lapsen saaneista kahdeksan kertoi prosessiin kuluneen 50 000–100 000 euroa, yksi 100 000–200 000 euroa ja kolme yli 200 000 euroa. Sijaissyntyprosessissa kyselyn aikaan olleista vastaajista kolme kertoi prosessiin kuluneen vastaushetkellä 100 000–200 000 euroa ja yksi 50 000–100 000 euroa. Kohdemaista korkeimmat kustannukset vaikuttaisivat tämän kyselyn perusteella olevan Yhdysvalloissa.

Osa vastaajista eritteli, mihin kaikkeen prosessin aikana oli kulunut rahaa. Kustannuksia olivat aiheuttaneet ainakin lääketieteelliset tutkimukset ja hormonihoidot, palveluntarjoajan kustannukset, joihin voivat sopimuksesta riippuen kuulua esimerkiksi hedelmöityshoidot, sijaissyntytäjän palkkio sekä klinikan ja synnytyssairaalan kulut. Rahaa oli kulunut myös mahdollisiin luovutettujen sukusolujen kustannuksiin, psykologin neuvontaan, tuki-, neuvonta- ja vertaisverkoston jäsenyyteen sekä matka- ja majoituskuluihin. Myös vakuutuskulut, asianajajakulut, Suomen prosessin viranomaiskulut ja asiakirjojen käännytyskulut olivat aiheuttaneet kustannuksia.

Osa vastaajista ei eritellyt vastauksissaan kustannuksia, joten ei ole mahdollista tietää, mitä kaikkea heidän raportoimansa prosessin kokonaishinta sisältää. Ulkomaille sijaissyntysjärjestelyihin lähteminen aiheuttaa vastaajien luettelemien kustannusten lisäksi ansionmenetyksiä prosessin aikaisista työpoissaoloista sekä mahdollisesta omakustanteisesta vanhempainvapaasta johtuen. Ennen vanhemmuuden vahvistamista ei Kela myönnä vanhempainrahaa eikä työnantaja välttämättä maksa TESin mukaista palkkaa vanhempainvapaan ajalta. Kyselyn vastaajat kertoivat rahoittaneensa sijaissyntyprosessin kustannuksia ainakin säästöillä, lainarahalla sekä myymällä asuntonsa. Osa kertoi myös saaneensa perheeltään taloudellista tukea.

5. Toiveet ja tarpeet sijaissyntytykseen liittyen

5.1 Tiedontarpeet

Kyselyn vastaajilla oli runsaasti tiedontarpeita ainakin liittyen prosessiin lähtemiseen ja sen etenemiseen, taloudellisiin kysymyksiin ja työelämään, kohdemaan ja palveluntarjoajan

valintaan, sijaissynnytyksprosessiin liittyviin riskeihin, apua ja tukea tarjoaviin tahoihin, Suomen viranomaistyöskentelyyn sekä lapselle tämän taustasta puhumiseen. Monet sijaissynnytyksjärjestelyjä harkitsevat kokivat tarvitsevansa tietoa siitä, miten sijaissynnytyksprosessin kanssa pitäisi lähteä liikkeelle. Eräs vastaaja kaipasi tietoa siitä, onko sijaissynnytyksprosessille olemassa joitakin vaatimuksia esimerkiksi terveydentilaan tai parisuhdestatukseen liittyen. Tietoa sijaissynnytyksjärjestelyistä kaivattiin muutenkin erilaisten perhemuotojen (esimerkiksi nais-miesparit, sateenkaariparit, itselliset) sekä geneettisten yhteyksien (esimerkiksi lapsella molempien, toisen vanhemman tai ei kummankaan geenejä) näkökulmasta.

Moni vastaaja pohti sitä, miten hoidot ja juridinen prosessi etenevät kohde- ja kotimaassa sekä miten ja kuinka nopeasti lapsen saa tuotua Suomeen. Sijaissynnytyksjärjestelyjä harkitsevat kaipasivat tietoa myös talouteen ja työelämään liittyvistä kysymyksistä. Useat vastaajat halusivat tietää, kuinka paljon sijaissynnytyksprosessi kokonaisuudessaan maksaa sekä mihin kaikkiin kuluihin prosessiin lähtevän pitää varautua. Eräs vastaaja puolestaan pohti, miten työelämä ja työpoissaolot järjestetään prosessin aikana.

Kyselyn perusteella sijaissynnytyksprosessia harkitsevat tarvitsevat tietoa myös siitä, miten valita sopiva kohdemaahan sekä palveluntarjoaja. Kyselyn vastaajat kertoivat tarvitsevansa tietoa siitä, missä maissa sijaissynnytyks on mahdollista, missä maissa saa parasta hoitoa sekä missä maissa huolehditaan kaikkien osapuolten hyvinvoinnista prosessin aikana. Vastaajat pohtivat myös, miten löytää luotettava palveluntarjoaja, mitä asioita palveluntarjoajan sopimuksessa tulisi huomioida sekä tarjoavatko palveluntarjoajat takuuohjelmia.

Useat vastaajat kertoivat tarvitsevansa tietoa sijaissynnytykseen liittyvistä riskeistä ja toisaalta sijaissynnytyksen hyvistä puolista. Tietoa kaivattiin erityisesti terveydellisistä riskeistä sekä siitä, miten varmistaa, ettei ulkomaille sijaissynnytyksjärjestelyihin lähtiessä tulisi palveluntarjoajan huijaamaksi. Sijaissynnytyksjärjestelyjä harkitsevat kaipasivat kipeästi tietoa myös apua ja tukea sijaissynnytyksprosessissa tarjoavista tahoista. He pohtivat esimerkiksi mikä taho tarjoaisi lainopillista neuvontaa sijaissynnytyksprosessin aikana sekä mistä voi saada apua kohdemaassa.

Kaikista eniten kyselyn vastaajat kaipasivat tietoa Suomen viranomaisten toiminnasta sijaissynnytyksprosesseissa. He kertoivat tarvitsevansa tietoa siitä, miten viranomaiset

käsittelevät tilanteita, joissa sijaissyntyysprosessi on toteutettu ulkomailla. Tietoa kaivattiin siitä, miten lapsen synnyttyä tulee toimia, jotta lapselle saa passin ja tämän kanssa voi palata Suomeen. Lisäksi vastaajat halusivat tietää, miten lapselle saa henkilötunnuksen ja kansalaisuuden sekä miten vanhemmuuden saa tunnustetuksi. Kyselyn vastaajat pohtivat, mihin viranomaisiin heidän tulisi olla yhteydessä, miten ja missä vaiheessa. Tietoa kaivattiin siitä, mitä asiakirjoja prosessin eri vaiheissa tarvitaan ja mitä dokumentteja Suomen viranomaiset vaativat kohdemaasta. He tarvitsivat tietoa myös siitä, mitä Suomen viranomaisten kanssa toimiessa tulee huomioida ja mitä juridisia haasteita Suomessa mahdollisesti kohtaa. Lisäksi osa kaipasi tietoa siitä, saako sijaissyntyksellä lapsen saanut äitiyspakkauksen ja miten vanhempainrahat järjestyvät tilanteessa, jossa lapsi on saatu sijaissyntytyksen avulla ulkomailla.

Kyselyn perusteella monet Suomesta ulkomaille sijaissyntyysprosessiin lähtevät haluavat kertoa avoimesti (tulevalle) lapselleen tämän taustasta. He kaipasivat kipeästi tietoa siitä, miten lapselle voi puhua tämän taustasta ikätasoisesti ja miten asiaa tulisi käsitellä lapsen kanssa. Sijaissyntyysjärjestelyjä harkitsevat halusivat myös tietää, minkälainen suhde sijaissyntyttäjään kannattaisi luoda sekä millaista tukea sijaissyntyttäjälle tulisi tarjota prosessin aikana. Vastaajat kertoivat kaipaavansa virallisen tiedon lisäksi kokemustietoa ja halusivat kuulla sekä hyviä että huonoja kokemuksia ulkomaisista sijaissyntyysprosesseista.

5.2 Tuentarpeet

Kyselyn vastaajat kertoivat kaipaavansa tukea ennen sijaissyntyysprosessiin lähtemistä, prosessin aikana sekä lapsen saamisen jälkeen. Erilaisista tuen muodoista vastauksissa mainittiin ainakin tiedollinen tuki, taloudellinen tuki, juridinen apu, ammattilaisten tarjoama psykologinen tuki, vertaistuki sekä läheisten tarjoama tuki. Monet vastaajat kokivat tiedonsaannin tärkeänä tukena sijaissyntyysprosessissa. Valtiolta kaivattiin taloudellista tukea prosessin korkeisiin kustannuksiin sekä esimerkiksi tilanteeseen, jossa palkallista vanhempainvapaata tai vanhempainrahaa ei myönnetä.

Eräs vastaaja kertoi kaipaavansa sijaissyntyysprosessissa adoptioeuvonnan kaltaista tukea: henkilöä, jonka kanssa voi keskustella sijaissyntyysprosessista eri näkökulmista ja joka auttaa alkuun prosessissa. Lisäksi osa vastaajista kertoi kaipaavansa kontaktihenkilöä, johon voi olla

yhteydessä prosessin järjestelyihin liittyen ja jolta voi kysyä apua ongelmatilanteisiin. Useat vastaajat kaipasivat tukea juridisissa kysymyksissä sekä apua viranomaisten kanssa toimimiseen.

Terveystieteiden ammattilaisilta kyselyn vastaajat kaipasivat psykososiaalista tukea tai keskusteluapua sijaissyntyprosessiin. Eräs vastaaja toivoi psykososiaalista tukea niin aiotuille vanhemmille kuin sijaissyntyjällekin. Osa vastaajista koki ammattilaisten arvostavan ja kunnioittavan kohtaamisen yhtenä tuen muotona. Eräs sijaissyntyksellä lapsen saanut vastaaja olisi toivonut, että tulevaan vanhemmuuteen olisi saanut tukea neuvolasta, kuten muut vanhemmat saavat raskauden seuraamisen yhteydessä. Kuten aiemmin tässä raportissa tuotiin ilmi, eräissä tapauksissa neuvolan ammattilaiset olivat tavanneet tulevia vanhempia epävirallisesti jo ennen lapsen syntymää. Tämä oli kuitenkin vaatinut vanhempien omaa aktiivisuutta, sillä neuvolan palveluita ei automaattisesti tarjota sijaissyntysjärjestelyissä oleville aiotuille vanhemmille.

Kaikkein tärkeimpänä tuen muotona kyselyn vastaajat pitivät vertaistukea. Vastaajat toivoivat alustaa, esimerkiksi Facebook-ryhmää, jossa olisi mahdollista keskustella ja kysyä neuvoa muilta sijaissyntyprosessia läpikäyviltä tai sen aiemmin läpikäyneiltä. Yhtenä tuen muotona vastaajat kaipasivat muiden sijaissyntyskokemusten ja -tarinoiden kuulemista sekä keskustelua muiden sijaissyntyksellä lapsen saaneiden kanssa. Eräs vastaaja toivoi vertaistukea sekä aiotuille vanhemmille että sijaissyntyjälle. Toinen vastaaja toi esiin, että lapsen saamisen jälkeen olisi tärkeää löytää vertaisperheitä, jotta sekä vanhemmat että sijaissyntyksellä alkunsa saaneet lapset saisivat vertaistukea. Vertaistuen lisäksi vastaajat kaipasivat tukea sekä arvostavaa ja kunnioittavaa suhtautumista omilta läheisiltään.

5.3 Toiveet

Sijaissyntyprosessia harkitsevat, prosessissa olevat ja sijaissyntysjärjestelyillä lapsen saaneet toivat kyselyssä esiin monenlaisia toiveita sijaissyntysjärjestelyihin liittyen. Nämä toiveet liittyivät pääosin lainsäädäntöön ja viranomaisten sekä muiden prosessissa kohdattujen ammattilaisten toimintaan. Vastauksissa nousi vahvasti esiin toive siitä, että Suomen laki mahdollistaisi sijaissyntykset Suomessa. Osalle sijaissyntytystä harkitsevista tämä oli ehto sille, että he voisivat lähteä prosessiin. Monet vastaajat toivoivat nimenomaan ei-kaupallisten

sijaissynnytyjärjestelyjen sallimista Suomessa, mutta yksi vastaaja toi esiin toiveen kaupallisen sijaissynnytyksen sallimisesta Suomessa. Muutama vastaaja myös toivoi, että Suomen mahdollisessa tulevassa sijaissynnytyslainsäädännössä sijaissynnyttäjä voisi olla muukin henkilö kuin prosessiin lähtevän läheinen tai tuttu.

Toivoisin, että Suomessa kaltaiseni saisivat apua ja tukea lapsen hankkimiseen, jotta ulkomaille lähtö ei olisi ainoa vaihtoehto. Suomeen kaavailtu malli siitä, että sijaissynnyttäjän tulisi olla läheinen tai tuttu henkilö ei tunnu toimivalta. Esimerkiksi itseltäni ei löydy sellaisia sukulaisia tai tuttuja.

Toinen vastaaja toi puolestaan esiin toiveen siitä, että mahdollisessa tulevassa lainsäädännössä sijaissynnytyjärjestelyjen käyttö olisi mahdollista eri perhemuodoille, kuten itsellistä vanhemmuutta toivoville. Kyselyn vastauksissa tuotiin myös esiin toive siitä, että niin kauan kuin sijaissynnytys ei ole Suomessa mahdollista, tukisivat viranomaiset ulkomaille sijaissynnytyjärjestelyihin lähtevien prosessin sujuvuutta.

Ammattilaisille esitetyt toiveet liittyivät pääosin kohtaamiseen, tarjottuun tietoon ja tukeen sekä perheiden monimuotoisuuden ymmärtämiseen. Sijaissynnytyjärjestelyjä harkitsevat, sijaissynnytyksessä olevat ja sijaissynnytyksellä lapsen saaneet toivoivat, että ammattilaiset kohtaisivat heidät tavallisina ja yhtä arvokkaina ihmisinä kuin muutkin lasta toivovat ja lapsen saaneet. He toivoivat, että ammattilaiset olisivat heidän apunaan ja tukenaan sekä kohtaisivat heidät asiallisesti, tuomitsematta, ymmärtävästi, myötätuntoisesti, empaattisesti ja lämpimästi. Eräs vastaaja esitti toiveen siitä, etteivät ammattilaiset kommentoisi sijaissynnytyjärjestelyjä negatiiviseen sävyyn, toinen puolestaan toivoi, etteivät ammattilaiset olettaisi niitä syytä, joiden takia sijaissynnytyjärjestelyihin on lähdetty.

Vastaajat toivoivat, että ammattilaisilla olisi oikeaa tietoa sijaissynnytyjärjestelyistä, eivätkä he suurentelisi tai painottaisi liikaa järjestelyihin liittyviä riskejä. He toivoivat, että ammattilaiset vastaisivat sijaissynnytyjärjestelyjä koskeviin kysymyksiin sekä tarjoaisivat ymmärrystä, tukea, apua ja neuvoja sijaissynnytyksessä. Eräs sijaissynnytyjärjestelyillä lapsen saanut vastaaja kiteytti toiveensa ammattilaisille seuraavasti: *”Toivomme tukea ja hyväksyntää kuten muutkin perheet.”*

Kyselyn perusteella monet sijaissynnytyjärjestelyjä harkitsevat, sijaissynnytyksessä olevat sekä sijaissynnytyjärjestelyillä lapsen saaneet toivovat ammattilaisilta ymmärrystä

perheiden monimuotoisuudesta sekä erilaisista lapsen saamisen poluista. Vastaajat esittivät vahvan toiveen siitä, että ammattilaiset kuulisivat kaikkien ihmisten lapsitoiveen sekä rohkaisisivat kaikkia löytämään oman polun vanhemmuuteen. He toivoivat myös, että ammattilaiset suhtautuisivat synnytysjärjestelyihin avoimin mielin ja ennakkoluulottomasti sekä ymmärtäisivät, että sijaissynnytysjärjestelyihin päädytään usein pitkän harkinnan ja monien vaihtoehtojen pohtimisen jälkeen.

Toivon ymmärrystä siitä, että sijaissynnytyksen valinta ei varmasti ole ollut helppo kenellekään, ja että valintaan on päädytty usein viimeisenä oljenkortena. Toisten vaihtoehtojen miettiminen ei ole hyödyllistä kenellekään enää, kun sijaissynnytysjärjestelyihin on päädytty.

Eräs vastaaja puolestaan toivoi, että ammattilaiset kuulisivat ihmisten toiveen geneettisesti mahdollisimman omasta lapsesta sekä edistäisivät sijaissynnytyksen sallimista Suomessa.

Toivomme, että ajatuksemme ja toiveemme biologisesta lapsesta kuultaisiin. Toivomme myös, että ammattilaiset ajaisivat sijaissynnytysjärjestelyn asiaa eteenpäin – ammattilaisten sana painaa päätöksenteossa.

Sijaissynnytysjärjestelyihin liittyviin viranomaisprosesseihin liittyen kyselyn vastaajat toivoivat, että sijaissynnytysprosessia sujuvoitettaisiin Suomen päässä luomalla sille selkeät käytännöt sekä lisäämällä eri viranomaisten välistä yhteistyötä. Lisäksi eräs vastaaja toi esiin toiveen siitä, että sijaissynnytysjärjestelyihin liittyvän adoptioprosessin voisi aloittaa ja paperit allekirjoittaa sijaissynnyttäjän kanssa jo ennen lapsen kanssa Suomeen palaamista.

Kyselyn vastauksissa toistui toive siitä, että sijaissynnytysjärjestelyistä olisi tarjolla riittävästi tietoa ja prosessiin lähteille tarjottaisiin tukea. Vastaajat esittivät toiveita siitä, että Suomessa olisi jokin tietty taho, jolta voisi kysyä apua ja neuvoa sijaissynnytykseen liittyvissä asioissa, kuten sijaissynnyttäjän löytämisessä, sijaissynnyttäjän tukemisessa sekä yleisesti koko prosessissa.

6. Pohdinta ja johtopäätökset

Simpukka ry:n toteuttamaan sijaissynnytykskyselyyn vastasi 12 sijaissynnytyksellä lapsen saanutta henkilöä, neljä sijaissynnytyjärjestelyissä olevaa henkilöä sekä 41 sijaissynnytyjärjestelyjä harkitsevaa henkilöä. Kyselyn vastaukset tekevät näkyväksi sen, että sijaissynnytyjärjestelyjä tarvitsevat ihmiset lähtevät ulkomaisiin sijaissynnytyksprosesseihin niihin liittyvistä epävarmuuksista ja riskeistä huolimatta. Vaikka ulkomaisten sijaissynnytyksprosessien suurimpien haasteiden ajatellaan usein paikantuvan sijaissynnytyksen kohdemaahan, Simpukan toteuttaman kyselyn aineistossa korostuivat haasteet, jotka liittyvät Suomen byrokraattiseen prosessiin, kuten lapsen kanssa Suomeen palaamiseen, lapselle kansalaisuuden saamiseen sekä vanhemmuuden vahvistamiseen. Kyselyn vastaukset osoittavat, että sijaissynnytyjärjestelyihin ulkomaille lähtevät ihmiset tarvitsevat tietoa ja tukea. Kyselyaineisto vahvistaa myös ajatusta siitä, että mahdollistamalla sijaissynnytyjärjestelyt Suomessa, voitaisiin monia ulkomaisiin sijaissynnytyksprosesseihin liittyviä riskejä ehkäistä.

Simpukka ry:n toteuttaman sijaissynnytykskyselyn perusteella voidaan todeta, että ulkomaille sijaissynnytyjärjestelyihin lähteminen vaatii aiotuilta vanhemmilta valtavasti resursseja sekä kykyä sietää koko prosessia värittävä epävarmuutta. Sijaissynnytyksprosessissa aiotut vanhemmat joutuvat tekemään paljon selvitystyötä liittyen esimerkiksi kohdemaan lainsäädäntöön, klinikan ja palveluntarjoajien sopimuksiin sekä lapsen ja vanhemman aseman vahvistamiseen Suomen järjestelmässä. Sijaissynnytyjärjestelyihin kuuluu paljon erilaisia kustannuksia, kuten mahdolliset omat hedelmällisyystutkimukset ja hormonihoidot, palveluntarjoajien tai klinikoiden maksut, psykologinen neuvonta, matka- ja majoituskustannukset, mahdolliset asianajajakulut sekä viranomaiskulut Suomessa prosessin loppuunsaattamiseksi. Lisäksi prosessi aiheuttaa ansionmenetyksiä, koska palkallista vanhempainvapaata tai vanhempainrahaa ei myönnetä ennen kuin vanhemmuus on vahvistettu ja adoptio on astunut voimaan. Kaiken prosessiin käytetyn selvitystyön sekä ajallisen ja rahallisen panostuksen ohella prosessia värittää jatkuva epävarmuus sijaissynnytyksen onnistumisesta, lapsen Suomeen saamisesta sekä siitä, saako vanhemmuuden lopulta vahvistettua Suomessa.

On muistettava, ettei kaikilla, jotka tarvitsisivat sijaissynnytyjärjestelyjä saadakaan toivomansa lapsen ole siihen vaadittuja resursseja. Tämä seikka sekä se, ettei sijaissynnytys ole Suomessa mahdollista tekee esimerkiksi kohduttomien ihmisten, miesparien ja itsellisten miesten lapsitoiveesta eriarvoisen. On myös syytä kiinnittää huomiota siihen mistä kaikesta muusta sijaissynnytyksessä käytetyt resurssit ovat pois. On selvää, ettei useiden vuosien epävarmuus lapsen saamisesta sekä lapsen syntymän jälkeen lapsen ja vanhemman tai vanhempien asemasta voi olla vaikuttamatta aiottujen vanhempien hyvinvointiin. Prosessin vaatimat taloudelliset, psyykkiset ja ajalliset resurssit ovat kaikki pois suureen elämänmuutokseen, lapsen tuloon, valmistautumisesta. Pienen lapsen tuoreena vanhempana taistelu Suomen byrokraattisten prosessien kanssa voi olla psyykkisesti valtavan kuormittavaa, ja pelko lapsen menettämisestä voi tuntua musertavalta. Onkin syytä pohtia, millaisia vaikutuksia tällä on vanhemmuuden ensiaskeliin. Siksi sijaissynnytyksessä loppuunsaattamisen tulisi Suomessa olla mahdollisimman sujuvaa, ja tällä erityisellä tavalla lapsen saaneille vanhemmille tulisi tarjota tukea.

Sijaissynnytyksen avulla syntyneet lapset ovat hyvin toivottuja ja vanhemmat ovat heistä hyvin kiitollisia. Kun lasta on toivottu pitkään ja lapsen saamiseksi on käytetty paljon resursseja, on vanhemmuus tietoisempaa ja siihen panostetaan enemmän. Vanhemmuuden ylisuorittaminen ja omaan vanhemmuuteen kohdistuvat korkeat vaatimukset voivat kuitenkin johtaa uupumiseen ja perheen hyvinvoinnin heikkenemiseen. Sijaissynnytyksessä uupumisen riski on ilmeinen, sillä tähän erityiseen lapsiperheellistymisen tapaan ei ole tarjolla tukea. Sijaissynnytyksessä liitetty stigma voi myös estää avun hakemisen haasteita kohdattaessa.

Simpukka ry:n toteuttaman kyselyn perusteella Suomen viranomaisilla ei ole yhteisiä käytäntöjä sijaissynnytyksessä loppuunsaattamiseksi. Kyselyn vastausten perusteella vaikuttaakin siltä, että lapsen kanssa Suomeen palaamisen, tälle kansalaisuuden saamisen sekä vanhemmuuden vahvistamisen sujuvuus riippuu yksittäisen viranhaltijan toiminnasta, mikä heikentää yhdenvertaisuutta. Sijaissynnytyksessä olevien mukaan monissa tapauksissa viranomaiset ovat haluttomia auttamaan. Viranomaisten tehtävä on tunnistaa ja ehkäistä lapsikauppaan vertautuvat sijaissynnytyksessä olevien. Tämä on todella tärkeää, mutta ei saisi johtaa sijaissynnytyksessä asiattomaan kohteluun. Lisäksi kyselyn perusteella useat viranomaiset vaikuttavat ajattelevan, että ulkomaille sijaissynnytyksessä lähteminen olisi laitonta, koska järjestelyt ovat Suomessa kiellettyjä. Tämä mielikuva on virheellinen,

mutta vaikuttaa siihen, minkälaista apua ja tukea sijaissynnytyjärjestelyissä olevat saavat viranomaisilta. Lisäksi mielikuva ”laittomuudesta” voi vaikuttaa halukkuuteen edistää sijaissynnytyislainsäädännön kehitystä Suomessa.

Se, että ulkomaisten sijaissynnytyksprosessien loppuunsaattamisesta tehdään Suomessa hankalaa ei tule lopettamaan ulkomaille sijaissynnytyjärjestelyihin lähtemistä. Vaikka Suomeen säädettäisiin kotimaiset sijaissynnytykset mahdollistava laki, lähtisi luultavasti osa sijaissynnytyjärjestelyjä tarvitsevista silti ulkomaille esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa he eivät täyttäisi lainsäädännön sijaissynnytyksprosessille asettamia kriteerejä. Tästä johtuen on tärkeää pohtia, miten prosessin loppuunsaattamista voitaisiin Suomessa helpottaa ja perheille tarjota tukea. Viranomaisten tulisi myös aina toiminnassaan huomioida lapsen etu. Ei ole lapsen edun mukaista, että lapsen rekisteröinti ja kansalaisuuden saaminen sekä vanhemmuuden vahvistaminen venyvät. Kuten edellä tuotiin esiin, on byrokratian hoitamisella, prosessin venymisellä sekä epävarmuuden jatkumisella vaikutusta vanhemmuuden ensiaskeliin. Se tekee uudesta elämänvaiheesta vanhemmille psyykkisesti kuormittavan, mikä lopulta heijastuu lapseen.

Eräs huomionarvoinen asia on se, että Simpukka ry:n toteuttaman kyselyn vastauksissa ei esiintynyt ulkomailla sijaissynnytyjärjestelyissä toteutuneita riskejä, jollaisia on viime aikoina ollut esillä mediassa. Tällaisia riskejä on tuotu esiin esimerkiksi Helsingin Sanomien julkaisemassa erään pariskunnan Kazakstanissa tapahtuneen sijaissynnytyksprosessin haasteita käsittelevässä artikkelissa (HS 18.12.2024) sekä Ylellä vuonna 2025 esitetyssä sijaissynnytykspalveluntarjoajia käsittelevässä dokumentissa (SVT 2024). On mahdollista, että saatuaan raskaan prosessin päätökseen, perheillä on halu unohtaa prosessiin liittyvät ulkomailla tapahtuneet ikävät asiat. Saattaa myös olla, että perheet eivät halua asettaa valitsemaansa keinoa lapsen saamiseksi huonoon valoon sijaissynnytyksjärjestelyihin jo liitetyn stigman takia. Lisäksi on mahdollista, että sellaiset perheet, joille prosessi ulkomailla on ollut raskas eivät ole halunneet vastata kyselyyn.

On kuitenkin tärkeää muistaa, että ulkomaisiin sijaissynnytyksjärjestelyihin liittyy aina riskejä. Nämä riskit voivat liittyä esimerkiksi huijatuksi tulemiseen palveluntarjoajan tai klinikan taholta, sijaissynnyttäjän hyväksikäyttöön, sijaissynnyttäjän ja lapsen terveyteen sekä tarvittavan terveydenhuollon saatavuuteen ja lapsen sekä vanhempien perheoikeudelliseen asemaan. Riskejä ei ole syytä suurennella, mutta ne täytyy tiedostaa. Ulkomaille

sijaissynnytyksjärjestelyihin lähtevä ihmisiä ei myöskään tule stigmatisoida näiden riskien vuoksi. Järjestelyihin lähtevät henkilöt ovat ihmisiä, jotka haaveilevat omasta lapsesta ja joilla on usein vain vähän mahdollisuuksia tämän haaveen toteuttamiseksi. He ovat useimmiten kipeän tietoisia sijaissynnytyksjärjestelyihin liittyvistä riskeistä ja pyrkivät omalla toiminnallaan välttämään niitä. Mahdollistamalla sijaissynnytyksjärjestelyt Suomessa voitaisiin monia ulkomaisiin prosesseihin liittyviä riskejä ehkäistä monen sijaissynnytyksjärjestelyjä tarvitsevan kohdalla.

Simpukka ry:n toteuttama kysely ja tämä raportti osoittavat, että Suomeen tarvitaan sijaissynnytykset kotimaassa salliva lainsäädäntö. Sijaissynnytyksien mahdollistaminen kotimaassa tekisi lapsiperheellistymisen mahdollisuuksista yhdenvertaisempia esimerkiksi miespareille, itsellisille miehille sekä muille henkilöille, jotka eivät pysty syystä tai toisesta synnyttämään. Suomessa huoli syntyvyydestä on laajasti jaettu ja asiasta käydään jatkuvasti vilkasta julkista keskustelua. Tämä keskustelu jättää usein ulkopuolelle ne ihmiset, jotka eivät voi itse synnyttää lasta, mikä johtaa epävarmuuden ja toiseuden kokemukseen. Lainsäädännön tulee mahdollistaa sijaissynnytyksjärjestelyjen harkinta kaikkien niiden henkilöiden kohdalla, joille raskaaksi tuleminen ja/tai synnyttäminen ei ole mahdollista tai turvallista. Yhdenvertaisuuden tulee olla lainsäädännön kantavana periaatteena.

Jos Suomeen säädettäisiin sijaissynnytykset salliva lainsäädäntö, joutuisi entistä harvempi sijaissynnytyksjärjestelyjä tarvitseva lähtemään prosessiin ulkomaille. Ulkomailta toteutetut sijaissynnytyksjärjestelyt vaativat valtavasti resursseja ja niihin liittyy paljon epävarmuutta ja riskejä. Kotimaiset sijaissynnytyksprosessit voitaisiin toteuttaa etukäteisvalvontaan perustuvan mallin mukaan, jolloin varmistuttaisiin siitä, että sijaissynnytyksjärjestelyihin lähtevillä on etukäteen kaikki tarvittava tieto ja ymmärrys prosessin vaatimuksista. Yksi vaihtoehto tähän on lahjasoluhoidoihin vertautuva malli, jossa lainsäädäntö vaatisi määritellyn neuvonnan läpikäymistä, hoitosuostumusta ja muita prosessuaalisia vaatimuksia edellytyksenä järjestelylle. Toinen mahdollisuus on raskaampi adoptiolupaan vertautuva lupamalli, joka edellyttäisi neuvonnan läpikäymisen, hoitosuostumuksen ja muiden prosessivaatimusten lisäksi viranomaisen lupapäätöksen.

Simpukka ry kannattaa kevyempää neuvontaan ja hoitosuostumukseen perustuvaa mallia. Lupamalli voi kuitenkin olla perusteltavissa tietyin edellytyksin. On kuitenkin syytä muistaa, että sijaissynnytykslupaa saamiseksi vaatimusten tulisi olla hyvin erityyppisiä kuin adoptiolupaa

koskevat vaatimukset. Adoptio on lastensuojelullinen toimenpide, jossa etsitään erityistarpeisille lapsille vanhempia, joilla on erityisiä valmiuksia. Tästä syystä adoptiossa on eri tavalla perusteita arvioida myös hakijoiden valmiuksia vanhempina. Sijaissynnytystilanne rinnastuu hedelmöityshoitoihin siinä, että tarkoituksena on, että perheeseen syntyy uusi lapsi, joka asuu perheessä alusta alkaen. Tässä mielessä sijaissynnytyslupaa ratkaistaessa pitäisi soveltaa erilaisia perusteita kuin adoptiolupaa ratkaistaessa. Lahjasoluneuvonnassakaan ei ole tarkoitus arvioida valmiuksia vanhemmuuteen, mutta tärkeää on varmistaa se, että lapsella on turvallinen ja vakaa kasvuympäristö. Lupa tai päätös järjestelyyn ryhtymisestä pitäisi perustua vanhemmuuden arvioinnin sijaan prosessuaalisille vaatimuksille, esimerkiksi hoitosuostumuksen tai sopimuksen laatimiseen ja vahvistamiseen lain edellyttämällä tavalla sekä säädettyyn neuvontaan osallistumiseen. Lupamallin vahvuus on siinä, että viranomaispäätöksestä on mahdollista valittaa.

Etukäteisvalvonnan lisäksi lainsäädännön avulla tulisi varmistaa aiottujen vanhempien sitoutuminen oikeudelliseen vanhemmuuteen kaikissa tilanteissa. Sijaissynnytyjärjestelyissä vanhemmuus tulisi adoption sijaan vahvistaa hoitosuostumuksen tai -sopimuksen pohjalta, jotta aiotut vanhemmat eivät voisi missään tilanteessa perääntyä syntyvän lapsen vanhemmuudesta. Tämä suojaisi sijaissynnyttäjää tahdonvastaiselta vanhemmuudelta sekä selkeyttäisi aiottujen vanhempien oikeudellista asemaa.

Sijaissynnytyks on erityinen lapsiperheellistymisen tapa, joka vaatii hyvin erityisiä resursseja, eikä siksi ole mahdollinen kaikille sitä toivoville. Sijaissynnytyksprosessiin lähtemistä harkitsevien tulee huomioida prosessin vaatimat resurssit, valmistautua prosessiin huolella sekä tiedostaa sijaissynnytyksjärjestelyihin liittyvät riskit. On myös syytä huomioida se, että sijaissynnytyksprosessi tulee aina olemaan osa perheen tarinaa ja lapsen tulee saada kasvaa tietoon omasta taustastaan. Tästä syystä aiotuille vanhemmille tulisi tarjota tukea ennen sijaissynnytyksprosessia, koko prosessin ajan sekä sen jälkeen. Lapsen syntymän jälkeen vanhemmille täytyy tarjota tukea sijaissynnytyksstaustasta lapselle puhumiseen. Myös sijaissynnytyksjärjestelyillä syntyneille lapsille tulisi tarjota tukea oman taustan käsittelyyn. Toisaalta on syytä muistaa, että sijaissynnytyksellä lapsen saaneet perheet ovat tavallisia perheitä eikä tätä lapsen saamisen tapaa tule turhaan mystifioida. Useimmissa tapauksissa sijaissynnytyksperheet elävät aivan tavallista perhe-elämää siihen kuuluvine iloineen ja suruineen.

Simpukka ry:n toteuttaman kyselyn aineisto ja tämä raportti luovat yleiskuvan ulkomaisista sijaissynnytyjärjestelyistä sijaissynnytyksessä harkitsevien tai harkinneiden, niissä olevien sekä niiden avulla lapsen saaneiden suomalaisten näkökulmasta. Aineiston perusteella voidaan todeta, että erityisesti prosessin loppuunsaattamiseen Suomessa liittyy haasteita. Jatkossa olisi tärkeää tutkia, minkälaisia vaikutuksia sijaissynnytyksellä on vanhempien hyvinvointiin sekä vanhemmuuteen. Lisäksi on tärkeää saada tietoa sijaissynnytyjärjestelyistä prosessin muiden osapuolten, kuten sijaissynnyttäjän ja sijaissynnytyksellä syntyneiden lasten näkökulmasta. Olisi myös kiinnostavaa tarkastella sijaissynnytyksessä niiden viranomaisten näkökulmasta, jotka hoitavat sijaissynnytyksessä liittyviä byrokraattisia prosesseja, kuten lapsen kanssa Suomeen palaamiseen liittyviä asioita, lapsen rekisteröintiä ja tälle kansalaisuuden hakemista sekä vanhemmuuden vahvistamista ja adoptiota. Eri viranomaisilla voisi olla näkemyksiä siitä, miten sijaissynnytyksessä loppuunsaattamista voitaisiin Suomessa sujuvoittaa.

Lähteet

Golombok, Susan (2020) The psychological wellbeing of ART children: What have we learned from 40 years of research? *Reproductive Biomedicine Online* 41:4, 743-746.

Helsingin Sanomat 18.12.2024. Pieni ihme. <https://www.hs.fi/lifestyle/art-2000010793246.html>.

Jadva, Vasanti & Imrie, Susan & Golombok, Susan (2015) Surrogate mothers 10 years on: a longitudinal study of psychological well-being and relationships with the parents and child. *Human Reproduction* 30:2, 373-379.

Kneebone, Ezra & Beilby, Kiri & Hammarberg, Karin (2022) Experiences of surrogates and intended parents of surrogacy arrangements: a systematic review. *Reproductive Biomedicine Online* 45:4, 815-830.

SVT 2024. Vi ska ha barn (*suom. Meille tulee lapsi*) -dokumentti. <https://areena.yle.fi/1-72132820>.

Söderström-Anttila, Viveca & Blomqvist, Tom & Foudila, Tuija & Hippeläinen, Maritta & Kurunmäki, Henri & Sieberg, Rita & Tulppala, Maija & Tuomi-Nikula, Merja & Vilska, Sirpa & Hovatta, Outi (2009) Experience of in vitro fertilization surrogacy in Finland. *Acta Obstetricia et Gynecologica Scandinavica* 81:8, 747-752.

Söderström-Anttila, Viveca & Wennerholm, Ulla-Britt & Loft, Anne & Pinborg, Anja & Aittomäki, Kristiina & Romundstad, Liv Bente & Bergh, Christina (2016) Surrogacy: outcomes for surrogate mothers, children and the resulting families - a systematic review. *Human reproduction update* 22:2, 260-276.